

Romantismen i Danmark!

Stendhal (Henri Beyle) og Prosper Mérimée
II. del: Prosper Mérimée

Af LEIF EMERK

Prosper Mérimée

Inden jeg går over til at omtale forholdet Mérimée – Danmark i det 19. årh., vil jeg give et rids af, hvad det er M. egentlig skriver om. Jeg gennemgår kort *Chronique du regne de Charles IX*, »*La vase étrusque*« og »*Mateo Falcone*«.

Chronique:

Romanens forløb er det, at den unge protestantiske Bernard de Mergy tager til Paris for at gøre sin lykke som soldat hos den berømte admiral Coligny. I Paris møder han sin broder George, der har konverteret til katolicismen, men som når det kommer til stykket, står uden for de to religioner. Romanen viser så en lang række optrin, som er meget dramatiske, og som for hver enkelt scenes (27 ialt) vedkommende er meget sluttede og afrundede. Det eneste, der forbinder optrinene er de to brødres færd gennem rækken af episoder, der giver bogens struktur og tematik, og som viser modsætningen mellem protestanter og katolikere. Endvidere beskrives det 16. årh.'s skikke. Undervejs bliver Bernard forelsket i den katolske grevinde Turgis, der på sin side fatter heftig kærlighed for den unge protestant, som hun med brug af mangfoldige kneb prøver at få til at konvertere, hvilket han under ingen omstændigheder vil, selv ikke under den blodige nat, hvor han skjuler sig hos hende, så at hans liv er i hendes hænder. Denne nat er bogens første kulmination. Den ene religion nedslagter den anden. Bernard undslipper imidlertid til La Rochelle, som bliver belejret af de katolske tropper, hvoraf George står i spidsen for en rytterdeling. Under en af træfningerne sker der følgende:

»Les cavaliers n'étaient plus qu'à vingt pas, et leurs capitaine, se tournant vers ses gens, semblaît prêt à leur donner un ordre, quand Mergy, s'élevant tout à coup, s'ecria: Feu! Le capitaine à la plume rouge tourna la tete, et Mergy reconnut son frère«¹

Her er den tematiske situation spidset til. Før dræbte det ene anonyme *menneske* det andet, nu den ene bror den anden. Ved denne gentagelse opnås en forstærkelse, en tydeliggørelse af motivet. Spørgsmålet er så, hvorfor der sker sådanne blodige ting. Det sker, fordi mennesket ikke kan se sit medmenneske, førend det er for sent. Bogens tema er da, og dermed temaet i størstedelen af M's forfatterskab, *blindheden*. Bogens struktur viser helt ned i det uendeligt små denne fortolkning af tilværelsen. Der kan bl. a. henvises til scenen omkring den 24. august, hvor de katolske soldater lader sig ophidse til vanvid. Det uendeligt store (med hensyn til tilværelsefortolkningen) når Mérimée, da han viser to præster i kamp om den døende Georges sjæl. Disse to præsenterer på jorden det højeste, Gud. Bevægelsen er da: mennesket er blindt, eksistensen er blind, Gud er blind. Det, der tematisk fremvises i den ovenfor citerede scene, at Bernard ikke kan se sin broder og derfor skyder ham, rummer da alt det, der ellers sker i bogen. Ordet *se* bliver i forhold til resten af Mérimées forfatterskab identisk med ordet indsigt. M's fiktive personer mangler altid indsigt i, hvad der foregår i deres medmennesker, og de mangler viljen til at skaffe sig den, og når det endelig sker, er chancen for at undgå det tragiske som regel forpasset.

Det er da let at se, hvorfor Georg Brandes er den, der gør det meste ud af Mérimée her i landet. Hans æstetiske *metode* er som sagt: gennem det uendeligt små fremkommer det uendeligt store, hvori tanken udmunder. Derfor er det også en selvmodsigelse, når George Brandes om M. siger, at han ingen livsanskuelse, ingen filosofi besidder. Han skyr de almindelige ideer og hans væsen er muret til foroven. Han er en »Fjende af alle Theorier«.² Senere i *Den romantiske Skole i Frankrig* siger han nemlig:

»Mérimées Fremgangsmaade bliver i Kraft af hans Væsens Forbeholdenhed den at forøge Virkningen af det Fortalte ved en Ironi, der røber sig i smaa Træk, og det enten saaledes, at han med et fint Halvsmil lader de rørende Steder tale for sig selv, eller saaledes, at han indbefatter det Smertelige, det Oprørende eller Lidenskabelige i Omgivelsernes Kulde og Ligeegyldighed som i en Ramme«.³)

Det G. B. her gør opmærksom på er jo netop at Mérimée gennem sin fortælle tekniske tilbageholdenhed viser menneskers mangel på en gensidig forholden sig til hinanden, en mangel som gør dem blinde i for-

hold til andre. (Jeg ville egentlig gerne have argumenteret noget grundigere med støtte i flere tekster, men da det her ikke er hensigten at beskrive M's tematik, men at beskrive M. og Danmark, vil jeg afstå fra dette. Blot vil jeg med gennemgangen af de følgende noveller antyde, at det er andet end M.'s fortolkning af tilværelsen Georg Brandes ser, nemlig hans kunstneriske metode).

La vase étrusque:

Saint-Clair, en ung officer, elsker og er genelsket af en smuk grevinde, hvis mand er død. Deres lidenskab er harmonisk, indtil han erfarer, at den smukke etruskiske vase, som står i grevindens stue, er en foræring fra en formodentlig tidligere elsker. Saint-Clair martres nu af skinsyge, til han endelig får at vide, at der intet erotisk forhold er eller har været mellem grevinden og giveren af vasen. Da er det imidlertid for sent, for i sin skinsyge har han skaffet sig en duel på halsen.

»Deux hommes ont ils existés qui n'eussent pas se secrèt l'un à l'autre«.

Den udkæmper han dagen efter sin forsoning med grevinden, og han bliver dræbt. Det, der i denne novelle yderligere viser tematikken er, som Georg Brandes anfører, omgivelsernes holdning. Den spænding, der er mellem den store lidenskab, læseren og forfatteren kender til, og øjenvidnernes objektive distancerede beretning formidler en tilværelsesopfattelse, som jeg har beskrevet under gennemgangen af »Chronique . . . «:

»Thémines a tiré: j'ai vu Saint-Clair tourner une fois sur lui-même, et il est tombé raide mort. J'ai déjà remarqué dans bien des soldats frappés de coups de pistolet, ce tournoiement étrange qui procède la mort. C'est fort extraordinaire, dit Roquantin, et Thémines qu'a-t-il fait? Il a jeté son pistolet à terre d'un air de regret. Il l'a jeté si fort qu'il en a cassé le chien. C'est un pistolet anglais du Manton; je ne sais s'il pourra trouver à Paris un arquebusier qui soit capable de lui refaire un«.⁴

Mateo Falcone:

Dette værk er sikkert det bedst kendte i M.'s produktion. En korsikansk dreng skjuler, mens han er alene hjemme, en fredløs. Politi-

løjtnanten, der kort tid efter dukker op med sine mænd, frister ham med et ur til at røbe den fredløses skjulested. Det gør han, faderen kommer hjem og får at vide, hvad der er gået for sig, og han tager bestyrtet uret fra drengen:

»Qui t'a donné cette montre? demanda-t-elle d'un ton sévère. Mon cousin l'adjudant. Falcone saisit la montre, et, la jetant avec force contre une pierre, il l'a mit en milles pièces«. ⁵

Det, der vises her, er dels Mateos vrede og dels, ved hjælp af ur-symbolet, at dødsdommen over sønnen er blevet afsagt. Alt vises således hos M., intet forklares. Denne stilistiske holdning er en nødvendighed, for at M. kan udtrykke sin livsfortolkning. I M.'s fiktion kan personerne intet vide om hinanden, førend de har handlet. Beyle er således i psykologisk henseende en åben forfatter, M. en lukket. Deres fællesskab ligger i deres fælles stilleje, og i at de begge grunder deres æstetik på virkeligt studium af mennesket og dets udfoldelser: de søger begge ned i det små for at kunne give det store. Beyle ved den psykologiske indsigt, M. behavioristisk gennem handlinger og replikker.

Mérimée og den danske kritik:

Heiberg er den første her i landet, der omtaler M. på tryk. Det sker i *Kjøbenhavns flyvende Post* 1830, nr. 14:

»Mellem den nyeste Tids Digtere er Mérimée en af dem, som aller-mest fortjener at kendes. I alle sine Værker frapperer han ved dristige, ja forvovne Skildringer, som vilde mislykkes for enhver Anden, men som han, i Følelsen af sit Genie, fatter Mod til, og lykkelig udfører. I det fine af Udførelsen finder man, ligesom hos Kleist, en sjelden Dybde af Character=Studium, der ofte ytre sig ved at behandle Detaljer, som synes grebne fra Characterens betydningsløse Overflade, og derfor af de fleste andre Digtere oversees eller forkastes som ubrugbare, medens de derimod hos ham ere ligesom ved et magisk Baand sammenknyttede med Characterens skiulteste og kraftigste Drivefjedre«.

Videre forsvarer Heiberg M. mod indvendinger mod usædeligheden i dennes kunst, fordi den er så grundig sand, og så poetisk kraftfuld,

at »enhver Indvendelse derimod, hentet uden for Kunstens Synspunkter maa anses som underordnet, uvedkommende og magtesløs«. Denne udtalelse er interessant på den måde, at den viser Heiberg som værende i stand til at se, hvad det er M. gør med sin prosa, og hvad han egentlig vil med den. Georg Brandes ser det egentlig også, men han vil tilsyneladende ikke være ved det, eller også er det den litterære kamp- og gennembrudssituation omkring 70, der gør, at han lader det tematiske ligge, som dog er fremkommet ved den kunstneriske metode, gennembruddet er så begejstret for, men som det ikke magter at gennemføre før senere, da det i årene 70–79 er travlt optaget af at lave en kunst for livets skyld, mens Heiberg ser kunsten for kunstens skyld.

Den næste omtale, der findes af M. er i *Allernyeste Skilderie* 1833. I sin anmeldelse af »Brødrene . . .« finder A. C. Wosemose, at M. i modsætning til mange andre historiske skribenter har behandlet sit emne »paa en genial og smagfuld Maade«. Dette er unægtelig ikke, hvad man skulle forvente, når små fyrre år senere folk af den idealistiske skole ryger i blækkuset for at sværte den samme roman til.

P. L. Møller omtaler rosende M. i *Arena* 1843:

»De i æsthetisk Henseende bedste af disse Noveller er de tre af Mérimée, Alexander Dumas og Scribe. Den Første har sin Forfatters velkendte Egenskaber, Omridsenes Kjækhed, Fortællingens sprudlende Lakonisme, Stilens marmorglatte Plastik. I den Anden er Handlingselementet mere overvejende, og Forfatterens Opfindsomhed i det Skrækkelige har faaet en Modvægt af vederkvægende Lune«.

I sin fortale til *To Tidsaldre* omtaler Fru Gyllembourg M. som »Perlen i Frankrigs Litteratur«. I påvirkningssammenhængen skal jeg komme ind på, hvad hun ellers mener om M.

Her skulle jeg have omtalt Goldschmidts forhold til M., men da hans udtalelser er af komparatistisk karakter, vil jeg lade dem ligge til denne sammenhæng.

1850 skriver O. C. Borch i sit forord til sin oversættelse af nogle af M.'s noveller:

»[j]eg skylder nemlig Sandheden og denne Forfatter det Vidnesbyrd, at hans aandrige Fortællinger i »Mosaïque« have yttret en særdeles vækkende Indflydelse paa mange Disciple, hvis Sands hidtil ikke

have været aaben for det franske Sprog [. . .] med Lethed vaket og vedligeholdtes, ved Foredraget af denne aandfulde Forfatters livlige Skildringer, der ere affattede i et herligt, rent og ikke altfor vanskeligt Sprog«.

1858 anmeldes *Colomba* i *Dagbladet*⁶.

»Paa Forlag af Boghandler G. J. Laria er udkommet en Oversættelse af Mérimées fortræffelige Roman »Colomba« ved S. M. »Colomba« er uden Tvivl den her i Landet mest bekendte franske Roman, da den bruges som Læsebog i en Mængde Undervisningsanstalter«.

Den første gang Georg Brandes nævner M. er i anmeldelsen af Gold-Schmidts *Rabbien og Ridderen*.⁷

»Af et Drama som Mérimées »La Jacquerie« kan man til en Sammenligning see, hvilken Kraft en eensartet og karakteristisk Diction har til at male en Tid som den, hvis Skildring her er forsøgt«.

Den første samlede danske fremstilling af M.'s forfatterskab gives af Georg Brandes i *Kritiker og Portraiter*. Det, G. B. er begejstret for hos M., er hans fremstilling af lidenskabens og det oprindeligt kraftige i dets nøgenhed.⁸ Senere⁹ henviser han læsere af Ingemanns historiske romaner til »La Jacquerie«, idet han viser, at forskellen mellem Ingemann og Mérimée er ligesom »Forskellen mellem en spritualistisk-abstract og en uforfærdet historisk Gjengivelse af en raa og kraftig Tid«.¹⁰ (Dog udsættes også M. for kritik, da G. B. for anden gang anmelder *Fra Bartholomæusnattens Tid*.¹¹ Her gøres der opmærksom på, at George, som ret beset er fritænker, er en anakronisme, og derfor brydes illusionen med hensyn til det historiske). I forordet til Schandorphs oversættelse af *Chronique* . . . skriver han efter at have fundet stilen »saa gennemsigtig, at Skikkelser og Charakterer i deres friske Vildhed sees som levende igjennem den«,¹² at vil læseren erfare om fortidens udvendige skikke, så må vedkommende læse Scott, men vil denne med samtiden utilfredse læse om fortidens rørelse i sjælelig henseende, så skal han læse M.:

»Saa meget denne i Henseende til Frugtbarhed og Mangesidighed staar tilbage for Scott, saameget staaer han over ham i historisk-

poetisk Kraft og Sandhed. [. . .] Ingen forstaaer som han at sætte en Tildragelse eller en Skikkelse i Relief; hans Sprog er det ædlest og hans Tone den Mandigste som man nogen sinde faaer at høre«. ¹³

Fra at have været en stilist, som alle havde kunnet acceptere, er M. i sammen hæng med Georg Brandes blevet inddraget i den danske kulturkamp, og således tages han til indtægt i kraft af sin teknik for naturalistiske og ateistiske synspunkt. Derefter beretter G. B. med slet skjult glæde en anekdote om M., der i et societyselskab elegant forsvarede blodskam. Dels på grund af dette og dels på grund af, at det er oprøreren G. B., der skriver forordet til oversættelsen, deler kritikken sig straks i lejre, der er hinanden særdeles fjendtlig stemt. Rosenberg lægger for i *Heimdal*¹⁴. Først gør han opmærksom på, at Scott er en langt bedre forfatter af historiske romaner end Mérimée. Herefter betegnes M. som ateist, og er derfor dadelværdig, og hans bog bliver kaldt en stor løgn. Han går i rette med M., fordi denne i religionskrigene kun ser dårskab, og han fortsætter:

» [. . .] det ville have sagt ham, at Religionskrigene i det 16. Aarh. ikke vare en Daarskab, men en uundgaaelig Kamp om det Højeste, som Mennesker kunne kæmpe om [. . .] Jesuitterne daarede det franske Folk med Pragt og Kjødelighed og dræbte og udjog Protestanterne [. . .], hvad skulle vi saa med den her i Danmark? Bare for at fylde ud paa Leiebibliothekernes Hylder er den som sagt ikke overført til vort Modersmaal. Der er en særegen Mening i Foretagendet, og denne kan da ikke være nogen anden, end at liste ind danske Læseres Hjerter den samme Forgudelse af det »Naturlige«, dvs. det Kjødelige i Mennesket, og det samme Had til al religiøs Troe, som ligger paa Bunden af Bogen. Den kommer til os som Budskab fra en Vantro, Kristendommen fornægtende, Sjællivet udtørrende Retning og som saadant Budskab skal den mødes, og, haaber vi, skal den kastes til Side af den danske Læserveden«.

Rudolf Schmidt bakker ham forsigtigt op i *Fædrelandet*:¹⁵

»Den som har Interesse for et med stort Konst og vistnok ogsaa for et med stor Sandhed tegnet Billede af en voldsom og uhyggelig Tid, vil ikke uden Tilfredsstillelse læse denne Bog; en æsthetisk Nydelse i den Forstand, hvori dette Ord bruges til Daglig-Dags, noget ikke blot for Aanden, men ogsaa for Hjertet, giver den ikke«.

Heroverfor står så den frejdige Robert Watt i *Dagens Nyheder*¹⁶ Først er han Schandorph taknemmelig, fordi han til dansk har formidlet en bog, hvis gennemsigtige stil og fuldendte kunst er svær at gengive på dansk. Han fortsætter dernæst:

»Ja, det er ganske vist, nutildags vil man vel vanskeligt kunne komme til at se en protestantisk Præst og en katolsk Munk slaes om en Sjæl, der skal til at himle. Men, ærlig talt, vilde et moderne dansk Publikum, naar en moderne dansk Forfatter skrev en saadan Døds-scene, ikke korse sig ligesaa meget over ham, som Tilskuerne i Mérimées Roman gjør det over George. Der er næppe nogen Fare for, at de faa Leilighed til at gjøre det, thi vore moderne danske Forfattere have næppe saameget moralsk Mod, som der behøves til at skrive en saadan Scene og gennemføre en Karakter fuldt ud. Det har derimod Mérimée; derfor have ogsaa hans Figurer adskilligt mere Kjød og Blod og hans Skildring adskilligt mere Farve, end alle de Fortællinger, vi i Almindelighed pleie at læse, særlig mere end de saa yndede blegssottige Damenoveller. Vi ville anbefale vore Læserinder for en Gangs Skyld at lægge disse paa Hylden og tage fat paa Mérimées Roman, og det skulde glæde os, hvis De fik Smag for ham og Afsmag for Hængeørefortællingene«.

Borchsenius er på linie med ham i *Lolland-Falsters Stiftstidende*.¹⁷

»[Da den bog udkom] drømte jeg mindst om, at denne Bog faa Dage efter skulde blive gjort til Gjenstand for et Angreb, der i Bornethed og Skjævsyn maaske søger sin lige i vor paa forunderlige Phænomener ellers saa rige Anmelderlitteratur. Jeg havde Betragtet Bogens Fremkomst som et glædeligt Tegn blandt flere paa, at vore Læsere var begyndt at blive trætte af disse og kjede af disse matte, farveløse og intetsigende Smaafortællinger og Damenoveller, som i det sidste Par Aar ere skudte op som Paddehatte herhjemme, og at man derfor paa et Tidspunkt, hvor vor originale poetiske Produktion saa at si-ge fuldstændig var gaact i Stampe, greb Leiligheden til paa dansk Grund at omplante gode og værdifulde Ting fra de store, fremmede Litteraturer«.

Carl Michelsen, en anden af de våbendragere, som G. B. helst var foruden, siger næsten det samme i *Folkets Avis*.¹⁸ Han anser os endog

for at være i 1871 40 år tilbage for den europæiske litteratur. De øvrige oversættelser af bogen før 1870 er nu ganske betydningsløse. Således har gennembruddets grundtvigianske modstandere i Georg Brandes fået den syndebuk, de har haft brug for, da Mérimée ikke længere er en uskadelig stilist, men en forfatter, der af andre bruges i uoverensstemmelse med deres etiske smag. Ligeledes er det G. B.s unationale attitude, der får Rosenberg til at fare i flint. Rosenberg slutter den fortløbende debat i *Heimdal*.¹⁹ Efter en elegant argumentation, hvor han afviser at påvise det usædelige i bogen, da han jo derved ville udsprede, hvad han for alt i verden ikke ville have frem, og efter en hyldest til Grundtvig, der er det danske folks frelser, slutter han:

»Imod denne Mand reiser sig dels en udenlandsfra indført, opblæst, Hjertelivet udhulende Dannelselse, som modtages med Glæde af Letfærdigheden og Nydelseslysten hos det løse Slæng, der altid svømmer ovenpaa i den stor Stads mudrede Kanaler, og dels en Affødning af denne Vantroens Aand – den vide Utaalmodighed og blinde Higen efter større timeligt Velvære for enhver Pris hos en tildels nedtrykt og i lang Tid af de bedre stillede forsømt Almue, som nu beder sig styret af Ledere, der Intet have at tabe og intetsomhelst Middel forsmaa. Begge disse Jættemagter, endnu tildels i Pagt med en tredje: det gamle træge, snæverthjertede Trællesind, rækker hinanden Haanden for at undergrave og omstyrte de allerhelligste Grundvolde for alt ædelt menneskeligt og kristeligt Samfundsliv: den religiøse Tro, Fædrelandskjærligheden, Æresfrygten for Ægteskabet og Agtelsen for Enkeltmands Ret og Frihed. Det er som om alle onde Magter var slupne løs og som om det trak sammen til en frygtelig Strid i vort Fædreland, saavel som i andre Lande. Det er i Sandhed, Billedet brugt tidt nok, men der er intet saa træffende, det er den forstandshovmodige, ondskabsfulde Loke med hele sit fule Afkom og hele Følget af Aandløshedens Thusser, som drager op til Angreb paa Sandhedens og Retfærdighedens Asaverden i Menneskehjerterne. Vi haabe dog, naar det kommer til Stykket, skal Kærnen af det danske Folk og det Hele af den nordiske Stamme, staa paa Lysets Side og seire«.

14 dage senere tager Rosenberg igen til orde mod M. Det sker i anledning af *Tamango*, der oversættes. Også her tages der afstand fra

ham. I 1972 kommer Rudolf Schmidt i anledning af *Emigrantlitteraturen* ind på striden:

»Blandt de tidligste Studenterbekjendtskaber var Prosper Mérimées Roman »Chronique du temps de Charles IX« en yndet Sofalæsning, og det ville dengang have været en Umulighed at puste en ny oversættelse af den gamle velkendte Roman op til en Kulturhistorisk Begivenhed, som vi i det Mindste have set det forsøgt i den senere tid af en Flok smaa Blæsere, der alle uden Undtagelse kalde Bogen Chronique de Charles IX og derved levere Bevis for, at ikke en eneste af dem har set Originalen for sine Øjne«.

Selv tager Georg Brandes til orde i *Forklaring og Forsvar*. Der gør han i en elegant polemisk form op med grundtvigianernes og idealisternes perfide angreb på sig. Højdepunktet i polemiken er, da G. B. bruger deres eget skyts. Han siger at Rosenberg hævder, at oversættelsen af M.'s roman er en fornærmelse mod enhver ærbar dansk kvinde. Hertil siger G. B. så:

»Fru Gyllemburg skriver i Fortalen til To Tidsaldre: Prosper Mérimée, Perlen i Frankrigs nuværende skjønnede Literatur, siger i Fortalen til sin Chronique du temps [skal være du rège [de Charles IX«. Var Fru Gyllemburg ingen ærbar dansk Kvinde?«²¹

I dette lys må den anmeldelse, som G. B. skriver til *Nyt Dansk Maa- nedskrift*²² sikkert ses, og der er et lille hib til de sædelige:

»Alt dette tilsammen frembringer et Indtryk, som om man stod foran et antikt Marmor med strenge, jeg bruger med Forsæt Ordet, kydske Linier. Sligt røber en Mesters Haand og det kan man kalde sædeligt, hvad ingenlunde gælder om alle hele eller halve Tilsløringer«.

Fejden som altså er bestemt af den kulturpolitiske situation mere end af M.'s digtning i sig selv, slutter egentlig først for alvor med anmeldelsen af *Fru Marie Grubbe* i *Det 19. Aarh.*,²³ hvor G. B. gør nar af H. F. Ewalds prosa:

»[...] og at den Knaphed, der udmærker Fremstillingen, Fortælle- rens afgjorte Uvilje mod at give Udenomsoplysninger om Personerne

eller Forfatterdomme over deres Færd, vilde mishage et Publikum, hvem man længe har budt barnagtige historiske Tendensromaner, i hvilke Skribenten hvert øjeblik stikker sin moralske eller religiøse Pegefinger ned over Læserens Skulder«.

Samme sted hedder det videre:²⁴

»Hin efter en vis Opskrift snart civiliserede, snart plumpe men altid uoriginale og farveløse Stil, der er regulær selv i sine Sidespring, flau og uappetitlig som en Værtshuskarbonade, den egentlige juridiske Kandidatstil er denne Digtets bête noire«.

Imidlertid kan M. bruges til andet end polemik. I virkeligheden er det den nye prosa det gælder. I *Kr. og P.*,²⁵ karakteriseres M.'s stil således:

»For da ikke at blive sentimental eller elegisk skjuler han sig helt bag de Mennesker, han skildre og lader dem selv og deres Skjæbne raade, giver sjældent eller aldrig sin Mening om deres Færd til Kjende, gjør sig usynlig, uhørlig, usporlig«.

Dette er, som det skal vises, den nye romans ideal. Goldschmidt får i *Kr. og P.*,²⁶ en påmindelse om, hvad han skal gøre:

»Om han stiller sig som Motto dette: de flest mulig Kjendsgerninger eller Tanker paa det mindst mulige Rum. Sammentrængthedens, Korthedens, den faste Forms Ideal; det er realiseret hos Mérimée eller Beyle«.

1876 roses *Marie Grubbes* forfatter, fordi han lader fiktionen udfolde sig selv. Edvard Brandes skriver fra Paris til Holger Drachmann²⁷ i anledning af *En Overkomplet*:

»For at gøre dine Arbejder til virkelige Kunstværker behøves der kun et Par Tag med Saxen. Du har en Tendens til at blive Bergsøe især i den »Overkomplette«, som du bør modarbejde ved at erindre dig Mérimée«.

G. B. dadler i *Det 19. Aarh.* Schandorph:

»Men han fordærver saa at sige Historien ved selv at le med, han staar ikke tilbageholdende, ikke fornem nok overfor den«. ²⁸

I 1883 hedder det i *Dagbladet*²⁹ om Gjellerups Romulus, at »Meddelelser fra Forfatteren er en Uting«. I *Det moderne Gjennembruds Mænd* hedder det om Drachmann, at han ikke mestrer den objektive form, men at han derimod indskyder for mange personlige refleksioner og for megen personlig lyrik.³⁰ Ploug derimod finder i *Fædrelandet*³¹) objektiviteten anstødelig og sårende.

Det ses altså, at der er ro omkring og enighed i den vage bedømmelse af M. indtil 1870, hvor han så pludselig bliver farlig, fordi G. B. kan bruge ham i kampen for en ny roman, eller rettere en ny æstetik, der er grundet på studium af virkeligheden, og som ikke holder noget, der eventuelt måtte støde læserne, ude af kunsten. Det er sikkert ikke tilfældigt, at *Les mécontents* oversættes i 1873 i *Nyt Dansk Maa-nedsskrift*. Dels er stykket ganske respektløst overfor det eksisterende spidsborgerlige samfund, og dels indeholder det et manifest, som gennembruddet kunne bruge i kampen for en ny kulturpolitik.

»Au régiment, voyez vous, nous apprenons à dire la vérité toute crue et sans phrases.«³²

Mérimée og danske digtere

Christian Winther:

P. L. Møller skriver i sit *Arena* 1843:³³

»Med Chr. Winthers 4 Noveller er det gaaet som man kunne forudsee, Publikum kan endnu ikke løsrive sig fra Stoffets Materie, det har ikke æsthetisk Liberalitet nok til at tilgive, at Forfatteren i de tre første Skizzer har givet digteriske Capriser og psykologiske Paradoxer, uagtet Fremstilling og Fortælling (hvori man synes at spore Paavirkning af Mérimée) er mesterlig«.

Ved en nærmere undersøgelse af *Skriptestolen* og *En Hævn* viser det sig, at der i personbeskrivelsens plastik og i den tilbageholdende beretterteknik kan være tale om indflydelse fra M. Tegningen af Jeanette, hovedpersonen i *En Hævn* ser ud som om den er hentet direkte fra *Carmen*, jeg kunne ligefrem påvise enkelt lån hentet fra det franske forlæg. Men desværre forholder det sig således, at *Carmen* først kommer i 1845, så Winther må have haft et andet forlæg, hvis han da har et. Yderligere kan der siges herom, at selv om Winther i sine noveller som M. spiller på omgivelsernes blindhed, så bliver det i rela-

tion til hans øvrige forfatterskab kun en maner, hvorimod M. overalt bruger en bestemt kunstnerisk metode som middel til en eksistensfortolkning.

Fru Gyllembourg:

I sin fortale til *To Tidsaldre* skriver hun, at hun finder M.'s udtryk i sin fortale til *Chronique*. . . anvendelige til en roman:

»Disse ytringer om Nutidens Forhold til en saa fjærn Tidsalder synes mig at være endnu anvendelige. [. . .] Denne Tidsaandens Magt over Individernes inderligste Følelser, over deres ganske private Forhold og deres Domme om dem selv og andre, den skjærende Modsætning, hvori de selvsamme menneskelige Dyder og Svagheder fremtræde i de forskjellige Tider. Dette er hvad jeg har ønsket at skildre, [. . .].«³⁴

Hun skildrer så en rørende elskovshistorie, der er rodet og fuld af modsigelser, men pointen er, at der sker en ændring af sæderne, således at det bedste af det gamle mødes i en subtil enhed med det nye. To fuldstændig ens scener, den ene først i bogen, den anden til sidst, viser dette forløb. Hun er en olympiske fortæller og hendes realisme er idealistisk. Forløbet svinger som et pendul mellem eksempel og vurdering. Hun holder sig til det gode, det sande, det skønne i forløbet: tese – antitese – syntese. At tale om påvirkning fra M. er derfor halsløs gerning. Han bruger historien adækvat, hun applikativt. Han holder sig til én tidsalder, hun til flere for at demonstrere den hegelske historiebevægelse. At hun citerer ham er således uden videre betydning, for hun havde nok skrevet sin bog alligvel. De to forfattere er i alt så langt fra hinanden, at M. under ingen omstændigheder kan have været igangsætteren.

Carl Bernhard:

1847 udsender han sin bog *Krøniker fra Kong Kristian den Andens Tid*. Alene titlen viser hen til M.'s »Chronique . . .« Foruden titlen er også indgangspartierne i de to bøger ens, der startes i et gæstgiveri, hvor M.'s sceneri udmærket kan være overført til Bernhards bog. Der til kommer at begge bøger omhandler det 16. årh. B.'s roman adskiller

sig dog fra M.'s derved, at den er langt mere deskriptiv og langt mere fredsommelig og den er fyldt med belærende forfatterdigressioner. Jeg synes også at kunne ane en vis nationalisme bag den lange beretning. Der kan egentlig godt tales om påvirkning i dette tilfælde, nemlig med hensyn til valget af genre og tidsalder, men længere følges de to romaner heller ikke ad. Med *Krøniker fra Erik af Pommerens Tid* er B. nærmere den historiske romans »opfinder« Walter Scott end M.

P. V. Jacobsen:

Han udsender i 1847 sit dramatiske arbejde *Trolldom*. Hele bogens anlæg er dokumentaristisk, idet han i tilgængelige værker har gjort studier i middelalderens hekseprocesser. Resultatet af disse er *Trolldom*. Han er, med undtagelse af slutreplikken, der er en moraliserende af hegelisk art, historien udvikler sig bestandig til større og større fornuft – helt tilbagetrukket, og intrigen får lov til at udvikle sig konsekvent iflg. sit eget oplæg. Denne teknik kunne skyldes kendskab til og en deraf følgende påvirkning fra M. Det, at det i dette tilfælde ikke lader sig gøre at påvise direkte lån, gør det prekært at tale om påvirkning. Men tilsyneladende er der i metoden en sammenhæng mellem de to forfattere, således at Jacobsen har lært en stil hos M. som han som nævnt ikke er loyal overfor:

»Ældste Raadmand: Saa streng er Loven og Dommerne endnu! Engang i Tiden vil den første vel mildnes, og Dommerne skue mere klart«. ³⁵

Denne efterrationaliserende replik svarer dårligt til en objektiv metode, og den viser dels det hegelianske i livssynet, og dels biedermeiersens selvros.

Også denne bog har til syvende og sidst et opbyggeligt indhold, og det skiller ham fra M. M. udtrykker aldrig sin tematik på en sådan måde. Hvor Jacobsen blot er moralsk, går M. helt ned til myten, menneskets grundsituation.

Goldschmidt:

Første gang nævner M. er i et brev til P. L. Møller i 1848:

»Jeg er kommen til det Resultat, at af alle Prosper Mérimées Værker er »Un partie de tric-trac« det mest fuldendte i stilistisk Hen-

seende, navnlig er Slutningen, rigtig beseet, aldeles uovertræffelig i stilistisk Delicatesse. At fortælle, at en Mand, Officer, har kastet sin saarede Kammerat i Havet, uden at sige det med Ord, ja medens Ordene næsten modsige det, see, det kalder jeg at bruge Ordet som spundet Glas«. ³⁶

I *Livs Erindringer og Resultater* siger han:

»Hvad jeg husker bedst er, at den mellem Møller og mig fremkaldte Spørgsmålet om det lyriskes og Episkes Ret i Dramaet og om forholdet mellem de tre Digtarter overhovedet. Paa samme Maade gav Prosper Mérimée Anledning til Søgning efter Definition af Stil. [. . .]«. ³⁷

Dette antyder den rolle Goldschmidt kom til at spille, inden den nye prosa bryder igennem i halvfjerdserne. Han er det overgangsled, der i glimt forsøger, som jeg viste det ved Beyle, at tilegne sig den objektive metode. Hanne Marie Svendsen viser i sin bog *På rejse ind i romanen*, hvorledes Goldschmidt i *En Jøde* prøver den nye teknik:

»Men ved dette krisepunkt i hans liv skifter formidlingsmetoden fuldstændig. De sidste afgørende indre kampe i Jakobs liv får læseren ikke noget direkte indblik i, og de tolkes heller ikke gennem beretningen. Referat, analyse, tankegengivelse findes ikke mere, når det drejer sig om Jakob. Hans smerte, ydmygelse, had og endelige stivnenes kun gennem hans bittert dobbeltbundede replikker, gennem hans ydre reaktioner og gennem andre romanpersoners beretninger om ham [. . .]. I dette sidste bevægende hadefulde slutningsafsnit, der skildrer Jakobs selvødelæggelse, hans endelige forlis som menneske, høres den fortolkende stemme ikke længere. Fortælleren har maske ret sig som neutral tilskuer. Alt fremstilles i scener, bag hvilke en bunden lidenskab syder. Gennem den neutrale fremstilling er skilringen blevet ladet med intensitet«. ³⁸

Dette genfinder man også i *Rullestuen*:³⁹ brændevinskarlen Oles reaktioner på sit erotiske uheld vises ikke ved en forfatterforklaring, men ved hans måde at optræde på. Det må understreges, at dette objektive berettertekniske kun findes sporadisk i G's produktion. Wentzel vil i sin utrykte afhandling se en påvirkning fra *La partie de tric-trac* til *Erindringer fra min Onkels Hus*.⁴⁰ Begge noveller er rammefortæl-

linger, hvor fortælleren, på et tidspunkt der ligger uden for det berettede, fortæller om de tildragelser, vedkommende blev udsat for. Goldschmidt skulle have overtaget denne fremstillingsmåde efter M. Det er, synes jeg, at gå for langt. Rammefortællingen går helt tilbage til *1001 nat* og *Decameron*, hvorfra såvel M. som G. må have hentet genren. Det kan vist kun siges, at G. ret tidligt, før 1848, har kendt M. og dennes stilbestræbelser, og at han selv forsigtigt forsøger sig med denne metode.

Wilhelm Topsøe:

Rubow antyder i sin bog *Epigonerne*,⁴¹ at Topsøe skulle have hentet sin brevnovelle *I September* fra M.'s *L'abbé Aubain*. Det er – udvendigt betragtet – rigtigt. Forløbene er nøjagtig ens i begge noveller, kvindernes stemninger svinger ens mellem skuffelse og glæde, og begge noveller slutter med et håb for de to kvinder på tredive, om at de kan nå at opleve endnu en vår. Imidlertid ejer Topsøes novelle ikke satiren over den eksistencielle uhæderlighed, som tematiseres i M.'s novelle. Men det kan konkluderes, at M.'s novelle sandsynligvis er Topsøes motiviske forlæg.

J. P. Jacobsen:

Peter Hansen antyder, som jeg citerede,⁴² en lighed mellem døds-scenen i *Chronique . . .* og den i *Fru Marie Grubbe* (scenen, hvor Wilh. Gyldenløve ligger på det yderste). Og med støtte i Jacobsens brev⁴³ til Georg Brandes, hvori han vedgår at have lært af M., er det berettiget at tale om, at han har kunnet bruge netop den scene, Peter Hansen omtaler. (Jvf. også Marie Grubbes samtale med Holberg, hvor hun taler om at dø sin egen død). Det kan anses for sandsynligt, at Jacobsen er blevet påvirket af M., dels til at skrive den historiske roman efter grundige studier på Det kgl. Bibl., og dels at han har »lånt« den omtalte dødscene.

Carit Etlar:

Vilhelm Andersen antyder i sin litteraturhistorie, at Etlars *Serafino fra Ota* og *Vendetta* henholdsvis fra 1887 og 1888 er blevet påvirket af M.'s *Colomba*. Med hensyn til den første kan jeg kun se, at det

korsikanske er fælles. I det andet tilfælde er der tale om, at Etlar virkelig bruger situationer fra *Colomba* i sin bog, og at den smukke heltinde hedder Colonna. Der er tale om en motivmæssig påvirkning, den objektive metode bruger han ikke.

Konklusion.

Som det flere gange i undersøgelsen er blevet antydnet står forfattergenerationen omkring 1870 foran en fornyelse af den litterære skrivemåde. Georg Brandes skriver om J. P. Jacobsen i *Det moderne Gjenembruds Mænd*:

»Thi ligesom intet Slægtled kan nøjes med at tænke det foregåendes Tanker, saaledes kan heller ikke nogen ny Gruppe af Skriftverdens Mænd bruge det Sprog, der skreves af den foregaaende Gruppe [. . .]. De unge, som ikke hyldede Livsanskuelsen, kunde heller ikke søge ind til Sprogtonen«. ⁴⁴

Jeg har her i denne redegørelse ved hjælp at en lang række citater søgt at vise, hvorfor netop Beyle og Mérimée omkring 1870 får så afgørende betydning: Beyle er først og fremmest psykologen, individualismens skønhedens og passionens digter, Mérimée den objektive beretter. Til sammen udgør de det hele, der opfylder de krav Georg Brandes og hans kreds stiller til den ny litteratur. De er realismens ankermand, ligesom Turgenjev ca. ti år senere bliver impressionismens. Hos Beyle og Mérimée findes en kunst, som ikke står i modsætning til livet, en kunst der inddrager alle aspekter af tilværelsen – hvilket også er grunden til at man før 70 ikke har fundet den store inspiration hos netop disse to forfattere. De bliver netop af den nye generation med god grund brugt som våben mod den gamle blodløse kunst. Pointen er så den tankevækkende, at som hovedleverandør til den danske realisme ses to forfattere af den romantiske skole i Frankrig. Man får altså på den ene side en litterær teknik og på den anden krav om eksistentiel frihed og skønhed, især på det erotiske område, hvilket det nok er værd at have for øje når gennembruddet skal defineres nærmere: det afviser nok »Skjønheden«, men definerer samtidig en ny, hvor det plastiske og sanselige spiller en afgørende rolle.

Omkring 1879 mister de to franskmænd terræn som påvirkningsfaktorer, idet Herman Bang med sin *Realisme og Realister* dels om-

sætter de nye krav til en omfattende teori og dels peger på ny veje, nemlig mod Turgenjev og impressionismen. Den første fase i vor realisme er således i europæisk forstand romantisme:⁴⁵ for »Gjennembruddets« forfattere er kunsten en livsform, og samfundets indretning og vanetænkning har afstukket grænser, som må overskrides. De to forfattere får således brugt i dansk sammenhæng enten *frigørende* eller *nedbrydende* funktion, alt efter fra hvilken side i kulturkampen de betragtes.

Nu er romantisme efterhånden et mangetydigt ord. Den megen snak i denne undersøgelse om »Kjendsgørningen« giver en impuls til en ny navngivning af det 19. årh.'s tre hovedperioder. Grundlaget herfor er kunstens forhold til virkeligheden. Vi får da: 1800–1824, *idealismen*, hvor der ikke er noget referenceforhold mellem kunst og liv. Kunsten står over samfundslivet, er abstraheret fra det. 1824–1870: den *idealistiske realisme*, hvor referencegraden mellem liv og kunst er højere end ved idealismen. Man beskriver alle samfundslag, men typiserende, og det pirrende (i erotisk forstand), det anstødelige (i social forstand), manifesteres, men altid for at blive dementeret af den etiske samvittighed, der underlægger sig det skønne og det sande (jvf. her såvel den »fine« kunst som ugeblades og tidsskrifters fortællinger). 1870–1890 *realismen* med den højeste grad af reference mellem liv og kunst.

NOTER

(1) *Chronique du regne de Charles IX*, p. 340. – (2) *Kritiker og Portraiter*, p. 504, *Den romantiske Skole i Frankrig*, pp. 360, 362ff. – (3) *Ibid.*, p. 403, jvf. pp. 378, 393, 402, 403 og 418. – (4) *La vase étrusque*, in: *Mosaïque*, p. 183f. – (5) *Mateo Falcone*, in: *Mosaïque*, p. 24. – (6) 2.12.1858. – (7) In: *Illustreret Tidende*, 4.4.1869. – (8) *Kritiker og Portraiter*, p. 534. – (9) *Ibid.*, p. 536. – (10) Jvf. *Den romantiske Skole i Frankrig*, p. 391.

(11) In: *Nyt dansk Maanedsskrift* 1871, p. 101f. – (12) In: *Fra Bartholomæusnattens Tid*, p. V. – (13) *Ibid.*, pp. V, VIII. – (14) 18.11.1871. – (15) 2.12.1871. – (16) 13.11.1871. Bemærk, at forfatteren i sit ordvalg ligger påfaldende tæt på Georg Brandes' formuleringer i det ovenfor citerede forord. – (17) 23.11.1871. – (18) 26.11.1871. – (19) 2.12.1871. – (20) In: *Fædrelandet*, 9.3.1872.

(21) In: *Samlede Værker*, vol. 13, p. 412. – (22) 1871, p. 104. – (23) 1876, p. 303. – (24) *Ibid.*, p. 305. – (25) p. 487. – (26) p. 387. – (27) Edvard Brandes til Holger Drachmann, 17.3.1876, in: *Breve fra og til Holger Drachmann*, vol. 1, p. 168. – (28) 1876, p. 298. I anledning af *Fra Provinsen*. – (29) 21.6.1883. – (30) p. 230f.

- (31) 22.5.1878. – (32) *Les mécontentes*, in: *Mosaïque*, p. 203. – (33) p. 152. – (34) pp. VI, VIII. – (35) Cit. eft. *Trolldom* 1890², p. 133. – (36) In: *Breve fra og til Meir Goldschmidt*, vol. 1, p. 154. – (37) 1, p. 314. – (38) p. 48. – (39) In: *Fortællinger* 1846. – (40) In: *Ibid.*
 (41) p. 122. – (42) Jvf. *Danske Studier* 1974, p. 110. – (43) Jvf. *Danske Studier* 1974, p. 110f. – (44) pp. 141, 143. – (45) Jvf. Henning Fenger: *Georg Brandes' læreraar*, pp. 388 ff.

OVERSATTE BØGER

I modsætning til Beyles værker er Mérimées oversat langt hyppigere i det 19. årh. Derfor kan det være rimeligt her at bringe en (formentlig ufuldstændig) liste over oversættelser dels i bogform og dels i tidsskrifter. En sådan kan også sætte debatten mellem grundtvigianerne og gennembruddets folk i relief: stort set er begge lejre enige i at Mérimée er en fremragende stilist, men da han bruges af de radikale får han straks en farlig ideologisk karakter.

- 1832: *Brødrene. Karaktermaleri fra Karl den Niendes Regjeringstid*. Oversat af A. C. Clausen.
 1850: *Oversættelser af nogle udvalgte Stykker af Prosper Mérimée*. Ved O. C. Borch.
 1855: *Colomba. Fortælling*.
 1858: *Colomba. En roman på Dansk ved S.M.* (2. opl. 1881 ved Rudolf Schmidt).
 1867: *Blodbadet i Paris. Karakteristik fra Karl den IX's Regjeringstid*. Ved A. C. Clausen.
 1871: *Tamango*. Ved F. W. Horn.
 1871: *Fra Bartholomæusnattens Tid. En historisk Roman*. Oversat af S. Schandorph. Forord af Georg Brandes.
 1877: *Udvalgte Noveller*. Oversat af Kr. Ring.
 1887: *Carmen. En Novelle*. Oversat af Jhs. Marer.
 1899: *Pastor Albanus*. Oversat af Carl Michelsen.
 1899: *Arsene Guillot*. Oversat af Carl Michelsen.
 1899: *Don Juan*. Oversat af Carl Michelsen.

OVERSATTE BIDRAG I ANTOLOGIER

- 1843: *Six Noveller af Alexander Dumas, George Sand, Méry, Mérimée (Den etruskiske Vase) og A de Jonnés*.
 1871: *Fortællinger af fremmede Forfattere. (Tamango)*.
 1874: Efterskriften til oversættelsen af Turgenjeps *Røg* er af Mérimée.
 1829: *Mateo Falcone*, in: *Nyeste Morgenpost*, nr. 346–49.
 1830: *Leiligheden*, in: *Kjøbenhavns flyvende Post*, nr. 15. *Mateo Falcone*, in: *ibid.*, nr. 59–61. *Tamango*, in: *Ibid.*, nr. 74–78. *Erobringen af en Skandse*, in: *ibid.*, nr. 129. *Federigo*, in: *ibid.*, nr. 136–37. Alle fem noveller er oversat af Heiberg selv.

- 1830: *Tric-trac Partiet*, in: *Nyt Repertorium for Morskabslæsning*.
 1835: *Den etruskiske Vase og Sjelene i Skærsilden*, in: *Liunges Novelle-Bibliothek*
 1840: *Colomba*, in: *Portefeullen*.
 1845: *Carmen*, in: *Freia*.
 1861: *Emile Montegut*, in: *Fædrelandet*.
 1869: *Tamango*, in: *Lolland-Falster Stiftstidende* nr. 46.
 1872: *Indtagelsen af Redouten*, in: *Lolland-Falster Stiftstidende*, 10.3. Oversat af Georg Brandes.
 1873: *De Misfornøjede*, in: *Nyt dansk Maanedsskrift*.
 1873: *Breve til en Ubekendt* (uddrag), in: *Nær og Fjern*.
 1874: Merimées artikel om Turgenjev bringes i *Flyvende Blade*, 15.8.
 1883: Den samme artikel om Turgenjev bringes i *Nyt dansk Maanedsskrift* 6.9. som nekrolog over forfatteren i *Nationaltidende*. Det er Herman Bang, der står for oversættelse og indsmugling af artiklen i det konservative blad.

ANMELDELSER OG OMTALER I AVISER OG TIDSSKRIFTER BEYLE

- Brevduen*, 1824. Anonym omtale af Beyle som Rossinis biograf.
Den danske, Bie, 1831, nr. 4. Anonym omtale af *Rouge et noir*.
Figaro, 1866. P. L. Møller omtaler Beyles Byron-essay. *Dagbladet*, 29.11. 1867. Georg Brandes omtaler Beyle i forb. med Goldschmidt.
Illustreret Tidende, 21.11.1869 (Georg Brandes opfordrer Bergsøe til at efterligne Beyles stil).

MÉRIMÉE

- Kjøbenhavns flyvende Post*, 1830, nr. 14. Heiberg om Mérimée som stilist.
Allernyeste Skilderie, 1833. A. C. Wosemose roser Mérimée som stilist.
Arena, 1843. P. L. Møller om Mérimée og dennes indflydelse på Chr. Winther.
Dagbladet, 2.12.1858. Anonym omtale af *Colomba*.
Illustreret Tidende, 4.4.1869. Georg Brandes omtaler Mérimée for første gang.
Nyt dansk Maanedsskrift, 1871. *Georg Brandes anmelder Fra Bartholomæus nattens Tid*.
Dagens Nyheder, 13.11.1871. Robert Watt for Georg Brandes/Mérimée.
Heimdal, 18.11.1871. Rosenberg vs Georg Brandes/Mérimée.
Lolland-Falster Stiftstidende, 23.11.1871. Borchsenius for Georg Brandes/Mérimée.
Folkets Avis, 26.11.1871. Carl Michelsen for Georg Brandes/Mérimée.
Fædrelandet, 2.12.1871. Rudolf Schmidt vs Georg Brandes/Mérimée.
Heimdal, 2.12.1871. Rosenberg vs Georg Brandes/Mérimée.
Fædrelandet, 9.3.1872. Rudolf Schmidt vs Georg Brandes/Mérimée.
Flyvende Blade, 1875. Taine om Mérimée.
Det 19. Aarhundrede, 1876. Georg Brandes: Mérimée som en af de litterære forudsætninger for *Marie Grubbe*.
Nær og Fjern, nr. 247, 1876. Peter Hansen om Mérimées påvirkning på J. P. Jacobsen.

BIBLIOGRAFI

SKØNLITTERATUR

- Carl Bernhard: *Lykkens Yndling*. 1838.
 - *Krøniker fra Kong Christian den Andens Tid*. I–III. 1847.
 - *Krøniker fra Erik af Pommerns Tid*. 1850.
 Henri Beyle: *La Chartreuse de Parme*. 1857.²
 - *De L'amour*. Classiques Garnier 1959.
 - *Le Rouge et le noir*. Classiques Garnier. 1961.
 Carit Etlar: *Serafino fra Ota*. 1887.
 - *Vendetta*. 1888.
 Meir Goldschmidt: *Fortællinger af Adolph Meyer*. 1846.
 - *Kjærlighedshistorier fra mange Lande*. 1867.
 - *Livs Erindringer og Resultater*. I–II. 1877.
 - *Herugen af Villa-Medina*, Poetiske Skrifter, vol. VI. 1898.
 - *Ravnen*. 1912.⁷
 Thomasine Gyllembourg: *To Tidsaldre*. 1845.
 J. P. Jacobsen: *Fru Marie Grubbe*, Samlede Skrifter, vol. 1. 1918.⁸
 - *Niels Lyhne*, Samlede Skrifter, vol. 2. 1918.⁸
 P. V. Jacobsen: *Trolddom*. 1890.²
 Johs. Jørgensen: *Sommer*, *Udvalgte Værker* vol. 1. 1915.
 Pr. Mérimée: *Colomba, suivi de la Mosaïque et autres contes et nouvelles*. 1842.
 - *Nouvelles*. 1857.³
 - *Chronique du règne de Charles IX, Oeuvres complètes*. u.å.
 - *Mosaïque. Oeuvres complètes*. u.å.
 Sophus Schandorph: *Uden Midtpunkt*. 1878.
 - *Thomas Friis' Historie*. 1881.
 Erik Skram: *Gertrude Colbjørnsen*. 1879.
 Vilh. Topsøe: *I Septemper*, i *Fra Studiebogen*. 1879.
 Chr. Winther: *Fire Noveller*. 1843.

BREVVEKSLINGER

- Georg og Edvard Brandes' Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd*. 1939–42. Ved Morten Borup.
Breve fra og til Holger Drachmann. 1–4. 1968–70. Ved Morten Borup.
Breve fra og til Meir Goldschmidt. 1–3. 1965. Ved Morten Borup.

FAGLITTERATUR

- Vilh. Andersen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie*, vol. 3, 4. 1924–25.
 Erich Auerbach: *Mimesis*. 1957.
 Georg Brandes: *Kritiker og Portraiter*. 1970.
 - *Emigrantlitteraturen*. 1872.
 - *Den romantiske Skole i Frankrig*. 1882.
 - *Det moderne Gjennembruds Mænd*. 1883.

- *Forklaring og Forsvar i Samlede Skrifter*, vol. 13. 1903.
- Kjeld Elfelt: *J. P. Jacobsen – Stendhal*, i *Festskrift til Valdemar Vedel*. 1935.
- Henning Fenger: *Georg Brandes' læreaar*. 1955.
- F. J. Billeskov Jansen: *Danmarks Digtekunst*, vol. 3. 1958.
- Johan Fjord Jensen: *Turgenjev i dansk åndsliv*. 1961.
- Pr. Mérimée: *Portraits historiques et littéraires*. 1874.
- P. L. Møller: *Kritiske Skizzer*. 1971.²
- Bertil Nolin: *Den gode europén*. 1965.
- Paul V. Rubow: *Georg Brandes' Brilller*. 1932.
- *Epigonerne. Afhandlinger og Portrætter*. 1956.
- Hanne Marie Svendsen: *På rejse ind i romanen*. 1962.